

СЕКЦІЯ V

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Андрущенко Т. І.

*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, д.ф.н., професор
м. Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНО-ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

«Незаперечним завданням філософії є усвідомлення соціокультурної реальності, яка не перестає породжувати все нові явища» [1, с. 507].

Талановита людина – талановита в усьому, пам'ять про неї, її духовний ресурс залишається на довгий час потужним резервом для формування і реалізації сучасних завдань.

Ім'я Григорія Івановича Волинка як ученого і педагога органічно пов'язане з глибоким академічним знанням і високою особистою та професійною морально-етичною культурою. Його науковий і педагогічний авторитет значною мірою базувався на засадах таких вагомих складових професійної етики як високий науковий і педагогічний професіоналізм, доброзичливість, віртуозне володіння багатим інструментарієм етичного виховання і уміння створювати відповідну атмосферу у роботі зі студентами та колегами, одночасно неухильної вимогливості у питаннях етики та академічної порядності.

Не секрет, що скорочення гуманітарної складової у навчальному процесі, а відтак і філософських, світоглядотворюючих дисциплін, швидко призводять до зниження морально-духовної атмосфери у навчальному закладі, розмиванню меж між академічною порядністю і прагненням власної вигоди попри етичні норми.

Розмірковуючи над особливостями, педагогічних вузів, що трансформувалися в університети, необхідними завданнями, які постали перед суспільними дисциплінами у цьому зв'язку, Григорій Іванович Волинка зокрема зазначав: «Звичайно, філософію та інші соціально-гуманітарні дисципліни, що мають відношення до виховання людської душі, можна викладати цілком інформативно, за принципом *alma*, прагнучи, щоб студент запам'ятав і міг відтворити певну суму відомостей. Але у такому разі виховна віддача їх буде мінімальною. На жаль, цей підхід є надто розповсюдженим, що навіть знайшло своє термінологічне закріплення. Наприклад, російське «воспитание», німецьке «*Erzbehung*», мають кореневе значення «відгодовувати» (За цим принципом рівень підготовки фахівця залежить від того, наскільки його наситять

знаннями). Тим більше відродно, що українське «виховувати» несе у собі дещо інший смисл, є «анти принципом», врахування якого вказує на межу правомірності принципу *alma* на необхідність його суттєвого доповнення. Виховання означає увагу до своєї та чужої душі, прагнення освітити її світлом розуму, віднайти приховане в її темних закутках, гармонізувати, зрозуміти і впорядкувати. Український термін дуже влучно і точно позначає малочисельні, але вкрай значимі з історії людського духу повороти від екстенсивного накопичення і присвоєння зовнішньої інформації в душах»[1, с. 521-522].

Нині маємо безліч викликів, що змушують говорити про досить чутливе проблемне поле у царині професійної етики у сучасному виші. Адже професійна етика педагога і викладача – це історично сформований кодекс правил, який визначає поведінку суб'єктів навчально-виховного процесу, норм, що відповідають існуючим законам та відомчим нормативним документам, професійним знанням, стосункам у колективі та глибокому усвідомленню моральної відповідальності за виконання своїх професійних обов'язків.

Як не прикро, але мова йде про навіть банальне незнання цих відомчих нормативних документів, стратегічних напрямів сучасної освітньої політики, а також про відсутність закладеної родиною, школою, суспільством необхідної морально-етичної бази для формування професійної етики як необхідної складової спеціаліста у галузі освіти.

З метою підвищення якості професійної освіти майбутніх педагогів, їх морально-етичного рівня та на виконання Проекту Закону України «Про освіту», зокрема, ст. 42. «Академічна доброчесність» та керуючись Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі (ESG), зокрема, п. 3.6 «Внутрішнє забезпечення якості і професійна поведінка», викладачі кафедри «Етики та естетики» НПУ М. П. Драгоманова розробили і пропонують ввести до циклу професійної та практичної підготовки бакалаврів усіх спеціальностей навчальну дисципліну «Професійна етика і академічна доброчесність». Цей курс покликаний виконувати двоєдине завдання – надати комплекс теоретичних знань та закласти основи формування особистої професійної етики та відповідної професійної діяльності молодого фахівця. Ще у «Нікомаховій етиці» Арістотель говорив, що моральна дія опирається на розум і є вільним вибором між добром і злом: «У нашій волі добродійність, так само, як і порок, адже ми можемо діяти в усіх тих випадках, коли ми можемо утримуватися від дії» [2. 7, 111 3b]. Арістотель говорить про добродійність двоякого роду: розуму – діанетичні (мисленеві) добродійності, які набуваються в результаті навчання, та етичні (моральні), що набуваються завдяки правильним вчинкам. Тому одним з найважливіших завдань у виші є насамперед одержання знань про особливу роль професійної етики у етико-правовому врегулюванні трудових відносин, основи етичних професійних стосунків фахівця з усіма виробничими підрозділами вишу, з державними та громадськими органами та установами, із засобами масової інформації та практичних знань і умінь роботи над своїм професійним іміджем відповідно до професійного етичного коду. Такі знання і

формування відповідних навиків повинні надаватися згідно стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) (Частина 3: Стандарти і рекомендації щодо агентств забезпечення якості: 3.6 Внутрішнє забезпечення якості і професійна поведінка) [3].

Пропонований навчальний курс побудований із врахуванням необхідності поєднання у навчально-виховному процесі, де задіяні педагог і студент, раціонального авторитета, побудованого на повазі, джерелом якого є компетентність та ірраціонального – побудованого на авторитаризмі, але згідно формального, а не змістового критерію.

Він сприятиме реалізації потреби у моральному вихованні та самовихованні, мотивуватиме підвищувати свій професійно-етичний рівень, навчить використовувати набуті знання у фаховій діяльності, надасть моральні поради для уникнення конфліктів у професійній діяльності, або подолання конфліктності у трудовому колективі, допоможе долати етичні труднощі у кар'єрному зростанні, навчить одержувати моральне задоволення від праці. Ця дисципліна не лише розкриє базові моральні цінності фахівця, ознайомить з українськими реаліями професійних цінностей, застереже від егоїзму та індивідуалізму у професійній діяльності, але й навчатиме толерантності та солідарності у трудовому колективі, навчить розумінню здорової конкуренції та взаємодопомоги у роботі педагога, філософа, культуролога, релігієзнавця. Формуючи структуру моральних цінностей, навчальний курс застерігає проти радикального суб'єктивізму у ціннісних судженнях на кшталт «бажане є благо» і бажання визначає цінність, а не цінність визначає бажання. Він ставить за мету навчати людину «мистецтва жити», заснованого на теоретичній «науці про людину». Лише у такому поєднанні найважливіші сформовані цінності, що зрештою виступають метою навчального процесу, будуть пропорційні знанням у галузі професійної етики, а також набутим навикам і практиці.

Не менш гострою стає потреба академічної доброчесності у світі потужного інтернет ресурсу, невміння і небажання, за відсутності суспільного заохочення наукового пошуку і самостійного дослідження майбутніми молодими вченими. Широка мережа інтернетних знань, швидке і поверхове їх одержання часто призводять до недобросовісного наукового пошуку, втрати обов'язкових постулатів чи вимог до створення наукового продукту. Не випадково, питання академічної доброчесності розглядається у Проекті закону про освіту, де під академічною доброчесністю розуміється «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання та викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових (творчих) досягнень» [4].

Навчальний курс «Професійна етика і академічна доброчесність» знайомить майбутніх науковців, що дотримання академічної доброчесності передбачає обов'язкове посилання на використані джерела інформації, надання достовірних результатів дослідження, дотримання норм законодавства про авторське право. А порушенням академічної доброчесності вважається плагіат,

списування, фальсифікація результатів дослідження чи сфабрикованість висновків, хабарництво. Майбутній науковець повинен бути обізнаний з мірами академічної відповідальності, які можуть поширюватися аж до юридичної, щоб з перших кроків наукового пошуку формувати в собі необхідні етичні принципи і моральні правила.

Пропонована дисципліна «Професійна етика і академічна доброчесність» сприятиме вже з першого курсу формуванню в молодій людині внутрішньої потреби вчитися і працювати в атмосфері високої моральності, поваги до свого вишу та майбутньої професії. Спільними зусиллями мають бути встановлені морально-етичні норми, обов'язки та вимоги до всіх учасників навчально-виховного процесу, що ґрунтуються на принципах академічної доброчесності.

Найважливішим завданням пропонованого курсу є можливість допомогти розкрити природне джерело моральності людини. Так, Е.Фром вважає, що «джерело норм моральної поведінки слід шукати у самій природі людини, що моральні норми засновані на вроджених якостях людини, що порушення цих норм призводить до емоційного і психічного розпаду. Я прагну показати, що структура характеру зрілої і продуктивної особистості сама є джерелом «доброчесності» і що «зло» є (як показує аналіз) байдужість до себе самого і саморуйнування. Не самозаперечення і не егоїзм, а любов до себе, не заперечення індивідуальності, а утвердження істинно людської самості – ось вищі цінності гуманістичної етики. Щоб бути впевненим у своїх цінностях, людина має знати саму себе і свою здатність до добра і продуктивності» [5, с. 31-32].

Саме у педагогічному вузі мають бути створені умови, по-перше, для поінформованості про такі вимоги, а, по-друге, забезпечення набуття знань, вмінь і навичок діяти згідно з цими вимогами впродовж навчання у ВНЗ та у подальшій професійній діяльності. Адже, «саме життя є мистецтво, по суті найважливіше і одночасно найскладніше мистецтво для людини. Його об'єктом є не та чи інша спеціалізована діяльність, а сама життєдіяльність, тобто процес розгортання і реалізація всіх потенцій людини» [5, с. 40].

Література:

1. Волинка Григорій Іванович. Вибране. – К., 2015.
2. Никомахова етика, III, 7, 111 3b Аристотель. Етика, СПб, 1908.
3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти в Європейському просторі (ESG). Електроний ресурс: Режим доступу http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf
4. Проект Закону України «Про освіту». Електроний ресурс: Режим доступу http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639
5. Фромм Э. Психоанализ и этика. – М, 1998. – С. 42.